

MİCHEL FOUCAULT'NUN "BİYOPOLİTİKA" KAVRAMININ TEORİK ÇERÇEVESİ*

Theoretical Frame of Michel Foucault's "Biopolitics" Concept

Altuğ KOÇ**

Öz

Michel Foucault, iktidarı konu ettiği çalışmalarında, iktidarın ne olduğunu cevaplamaya çalışmamıştır. Ona göre iktidar zaten her yerdedir. Esas aradığı iktidarın öznelere ve bireylere nasıl uygulandığıdır. İktidarın özneyle olan ilişkisi, yönetim sorunsalı ve özne, çalışmalarının ana temalarıdır. Kliniğin Doğuşu ve Hapishanenin Doğuşu çalışmalarıyla incelemeye başladığı devletin izleme aygıtı, kapatma araçları, ceza dönüşümleri ve Panoptikon olgusu, Cinselliğin Tarihi isimli eseriyle biyopolitika kavramına dönüşmüştür. Bu çalışmanın amacı, biyopolitika kavramının Michel Foucault'nun düşünce sistemindeki yerinin incelenerek teorik çerçevesinin çizilmesidir.

Anahtar Kelimeler: İktidar, Özne, Disiplin, Yönetimsellik, Biyopolitika.

Abstract

In the works which Michel Foucault debated power, he didn't try to answer what the power is. For him, power is already in everywhere. He seeks how the powers is applied to individuals and subjects. The relation between power and subject, and governance problematic are main course of his works. The surveillance devices of the states, closure devices, punishment transformations and Panopticon concept which he started to examine with The Birth of the Clinic, Discipline and Punish: The Birth of the Prison, transformed into biopolitics concept with the History of Sexuality. The aim of this study is to analyze the Michel Foucault's biopolitics concept and draw its theoretical frame

Keywords: Power, Subject, Discipline, Governmentality, Biopolitics.

---

* Makale Geliş Tarihi: 04.10.2018 – Yayına Kabul Tarihi: 05.12.2018

** Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü,
e-posta: altugkoc@klu.edu.tr

Giriş

Politika¹, yüzyıllardan beri süregelen bir yönetim eyleminin genel adı olarak kullanılmaktadır. Politika bir yönetim hali ve hatta yönetilme durumudur.² Başlangıçta bu kavram; monarşilerin, parlamentoların ve bakanların (ve/veya vekillerin) eylemlerini ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır.³ Söz konusu kavrama göre devlet; toplum ve bireyle birebir bağlıdır. Dolayısıyla bu üçünün olduğu her yerde kuşkusuz politika da olacaktır. Ancak politika kavramını homojen bir yapıda ele almamak gerekir. Politika, iktidarı ele geçirebilmek için uygulanan ve çatışmayı içeren bir eylemi ifade edebileceği gibi, toplumda beraberliği sağlamak ve ortak iyiliği oluşturmak için uygulanan bir eylemi de ifade edebilmektedir.⁴ Yaşam ile politikanın iç içe geçmişi, yaşamın mı politikayı; yoksa politikanın mı yaşamı etkilediği veya kontrol ettiği sorusunu da akıllara getirmektedir.⁵ Tam da bu noktada ele alabileceğimiz biyopolitika kavramı, özellikle tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde başlayan ve günümüze gelen bir yönetim biçiminin kavramsallaştırılmış halidir. Kavram hem biyopolitika hem de biyoiktidar terimleriyle kullanılsa da Foucault için biyoiktidar, biyopolitikanın daha genişletilmiş halidir.⁶ Bu çalışmada biyopolitika kavramı üzerinde durulacak ve kavramın ana hatları çizilerek dünya siyasetine dair biyopolitika ışığında Foucault'cu bir yorum geliştirilmeye çalışılacaktır.

1 Kelimenin etimolojik kökeni Yunancada "kent devleti" anlamına gelen "polis" sözcüğüne dayanmaktadır. Politika, devlete ait işleri ifade etmek için kullanılmış bir kavramdır. Bkz.: Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2014, s. 17; Çalışmada, politika kavramı ile siyaset kavramı eş anlamlı olarak kullanılacaktır. Michel Foucault, biyopolitika kavramında terim olarak politikayı tercih ettiği için çalışmada da aynı etimolojik yapının kullanılması uygun görülmüştür.

2 Maurice Duverger, *Politikaya Giriş*, çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 1984, s. 9; Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2003, s. 22.

3 Kenneth Minogue, *Politics: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2000, s. 6.

4 Kapani, *a.g.e.*, s. 17-18.

5 Thomas Lemke, *Biyopolitika*, çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 18-20.

6 Efe Baştürk, "Biyopolitika ve Savaşım: Foucault ve Agamben Arasındaki Ayrımın Kavramsal İçeriği", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), Eylül 2017, s. 11. Ancak Foucault'nun bu iki kavram arasında net bir ayrıma gitmeden, birbirleri yerine kullanması da Foucault'ya yöneltilen eleştiriler arasındadır. Detaylı bilgi için bkz. Lemke, *a.g.e.*, s. 55.

Belirtmek gerekir ki, biyopolitika kavramının etimolojik olarak sahibi Foucault değildir. 20. yy'ın başlarında İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen 1920'de yayımlanan "Grundriß Zu Einem System Der Politik" ve 1924'te yayımlanan "Der Staat als Lebensform" kitaplarında bireyi ve devleti birleştirerek, devleti de canlı bir organizma olarak betimlemiştir.⁷ Bu organikçi devlet görüşünün esas varsayımı tüm toplumsal, politik ve hukuki bağların yaşayan bir bütün olan devletten ortaya çıkıyor olmasıdır. Böylelikle politika, biyolojik yasalarla yönünü bulur. Dolayısıyla devletlerdeki varoluş mücadelesi, aslında bir biyo-politika olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

Foucault'nun kavramı ele alıp tekrar yorumlayışına kadar biyopolitika, birçok kez farklı tanımlamalarla kullanılmıştır. Foucault ise biyopolitika kavramını 1974'te ilk kez bir derste⁹ şöyle kullanmıştır: "...*Kapitalist toplum için, biyolojik ve bedenle ilgili olan biyopolitika her şeyden çok önemlidir. Beden biyopolitik bir gerçeklik, tıp biyopolitik bir stratejidir.*"¹⁰ Foucault burada, 18. yy'dan itibaren gelişmeye başlayan kapitalizmin, ilk olarak iş gücündeki üretici kuvveti sosyalleştirdiğini belirtmekte ve bu sosyal kontrolün bireylerin üzerinde sadece ideoloji veya bilinçle değil aynı zamanda bedenin içinde ve bedenle olabileceğini vurgulamaktaydı. Bu yüzden kapitalist toplumda beden her şeyden önemlidir. Beden biyopolitik bir gerçeklik olup; bu bağlamda tıp (ilaçlar) da biyopolitik bir stratejydi.¹¹ Foucault'nun kavramı analiz edişi ise daha farklı gelişmektedir. O, her ne kadar kavramı ilk defa 1974 yılında kullanmış olsa da sistemli bir şekilde ilk kez kullanışı, 1976 yılında yayınladığı "Cinselliğin Tarihi" kitabında gözlemlenmektedir. Foucault burada biyopolitik mekanizmalar üzerinden şekillenen bir biyoiktidardan da bahsetmektedir. Foucault, 18. yy'da iktidarın öldürme gücünün bedenlerin ve

7 Roberto Esposito, *Bios: Biopolitics and Philosophy*, çev. Timothy Campbell, University of Minnesota Press, Minneapolis 2008, s. 16-17; Lemke, *a.g.e.*, s. 26-27.

8 Lemke, *a.g.e.*

9 Lemke, *a.g.e.*, s. 55.

10 İfadenin orijinali: "...*For capitalist society, it was biopolitics, the biological, the somatic, the corporal, that mattered more than anything else. The body is a biopolitical reality; medicine is a biopolitical strategy.*" şeklindedir. Bkz.: Michel Foucault, *Power*, çev. Robert Hurley, James D. Faubion, ed., The New Press, New York 2001, s. 137.

11 Aynı yer.

yaşamın yönetim gücüne dönüştüğü biyoiktidar çağına girildiğini belirtmiştir.¹² "Kliniğin Doğuşu" ve "Hapishanenin Doğuşu" çalışmalarında yer verdiği "Panoptikon" gibi devlet aygıtlarının ve mekanizmalarının, delilik ve suçluluk olgusundaki devlet kapatmasına dair izlenimleri ve analizleri biyopolitika için de bir ön çalışma niteliğindedir. Nihayetinde daha sonraki yıllarda kitaplaştırılmış olan 1978-1979 yıllarında verdiği "Biyoihtidarın Doğuşu" adlı derslerinde de terimi mümkün olduğunca sistematikleştirmeye çalışmıştır. Ancak biyopolitikanın Foucault tarafından kullanılan anlamlarını incelemeden önce, genel hatlarıyla Foucault'nun iktidar-özne metodunu bilmek gerekmektedir.

Özne, İktidar Durumu ve Hakikat Siyaseti

Foucault, "özne" kelimesini Fransızcadaki karşılığı olan "sujet" olarak kullanırken "başkasına tabi olunması" anlamını tercih etmektedir. İktidar ise bireyi kategorize ederek kimliğine bağlayıp zaruri bir hakikat yasası empoze etmek suretiyle günlük yaşama müdahalede bulunur. Böylelikle iktidar, bireyi özne haline getirir. İster denetim ve bağımlılık aracılığıyla olsun, isterse de vicdan ya da öz bilgi aracılığıyla olsun boyun eğdirilen birey özneleşmektedir.¹³ Yani Foucault, özneyi yönetilen ve kontrol edilen birey anlamında kullanmaktadır. Bu durumda, iktidar ve özne arasında ilişkinin kopamayacağını dile getirmiştir. Ona göre iktidarı kurumsal bağlar içerisinde birkaç alanda özneyi kontrolü altına alan bir yapı olarak görmek yetersizdir; çünkü iktidar rutin hayat akışına, öznenin zihnine ve eylemlerine etki eden bir kurumdur.¹⁴ Dahası, iktidar her yerdedir ve süreklidir. Her yerde oluşu da her şeyi kapsamasından kaynaklanmamaktadır. Zira iktidarın kaynağı her yerden geliyor oluşundadır. Nitekim hiç kimse iktidarın baştan sahibi değildir. Bir başka deyişle iktidar, toplumdaki karmaşık stratejik durumdur.¹⁵

12 Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013, s. 99-103.

13 Michel Foucault, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s. 63.

14 Utku Özmkas, "Foucault: İktidardan Biyoiktidara", *Cogito*, 70-71, Michel Foucault Özel Sayı, Yaz 2012, s. 56.

15 Foucault, *a.g.e.*, 2013, s. 69-70.

İktidar her yerde olduğu için, iktidarın olduğu her yerde bir direnme de olacaktır. Bu haliyle de iktidar, eylem üzerinde bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası iktidar, başkalarının eylemlerini ve davranışlarını etkileme kudretine sahip, onları değiştirebilen ve yönetebilen bir eylem türüdür.¹⁶ Nihayetinde iktidarın olduğu her yerde direnme de olacaksa, bunun iktidar ve anti-iktidar mücadelesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mücadele çeşitleri çok yönlü olsa da (doktor-hasta, ebeveyn-çocuk, yöneten-yönetilen, vb.) bunlar temel bir noktada birleşirler. Mücadelenin esas gayesi; herhangi bir iktidar kurumuna, grubuna, elit kesime veya sınıfa karşı harekette bulunmak değil; bir iktidar formuna karşı durmaktır.¹⁷

Bireyin nesneleştirilmesini ve özneleştirilmesini inceleyen Foucault, iktidarı da incelemek zorunda kalmış ve iktidarın işleyişinin özne ve bedene etkisini gözlemlemiştir. İktidar ilişkileri; ekonomik veriler, bilgi bağları ve cinsellik dışında düşünülememektedir.¹⁸ Tüm bu aygıtlar ise aslında iktidarın özneyi nesneleştirdiği bir süreçtir. Foucault'nun iktidar ve özneyi, öznelerin bireyselleştirilmesi ve bu bireyselleşmeyi destekleyen liberal modern devletin (iktidarın) üzerinden kurguladığını düşünmek yanlış değildir. Yazılarında liberalizm eleştirisine de yer veren Foucault, liberalleştiğini ve dolayısıyla özgürleştiğini iddia eden devletin vatandaşlarının; aslında iktidarı besleyen birer nesne haline getirildiklerini belirtmekte ve buna tepki göstermektedir.¹⁹ Hakikat ve hakikat siyaseti, yönetimsellik içerisindeki bir diğer olgudur; ancak şunu belirtmek gerekir ki, iktidar ilişkilerinde hakikat siyaseti üzerinden söylem üretimi, iktidar-özne ilişkisinde önemli bir meşruiyet kaynağıdır.²⁰

16 Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi (Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar)*, Doğan Kitap, İstanbul 2014, s. 147.

17 Foucault, *a.g.e.*, 2014a, s. 61-63.

18 Özlem Kalan, "Foucault'un Biyopolitika Kavramı Bağlamında Moda ve Beden: Vouge Dergisi Üzerinden Bir Söylem Analizi", *Selçuk İletişim*, 8(3), Temmuz 2014, s. 141-142.

19 Özmakas, *a.g.m.*, s. 67; Efe Baştürk, "Michel Foucault'da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, Güz 2012, s. 74-75.

20 İmge Oranlı, "Biyo-Politikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştirisi", *Cogito*, 70-71, Michel Foucault Özel Sayı, Yaz 2012, s. 44; Efe Baştürk, "Bir Kavram İki Düşünce: Foucault'dan Agamben'e Biyopolitikanın Dönüşümü", *Alternatif Politika*, 5(3), Aralık 2013, s. 247.

Foucault hakikat üzerine bazı varsayımlar öne sürmektedir. Hakikat; söylem yapımı, düzeni, dağıtımı, dolaşımı ve akışı için oluşturulan prosedürler bütünüdür. Yani hakikat, kendisini oluşturan ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisinin oluşturduğu ve kendisini yayan iktidar etkileriyle karşılıklı bir bağa sahiptir. Dolayısıyla bu bir hakikat rejimidir.²¹ Hakikat siyaseti de hakikatin söylemler aracılığıyla iktidar yapıları tarafından siyasal olarak oluşturulmasıdır.²² Hakikat söylemleri, mevcut iktidar bağlarının ve iktidar oluşturma uygulamalarının kendilerini tekrar üretebilmeleri için gereklidir. Kısacası hakikat, iktidarın ve iktidar ilişkilerinin meşruiyetini sağlayan bilgiler hazinesi ve yönetimselliğin parçasıdır.²³

Foucault'ya göre; birey, insan, ruh öğelerini içeren modern kavramlar da iktidarın insan bedenini çevrelemek amacıyla ortaya sürdüğü hakikat rejiminin olgusu olan söylemin, iktidarın bilgiyi ürettiği ve bilginin de iktidarı yayarak kuvvetlendirdiği bir düzendir.²⁴ Ancak Foucault, iktidarın hedefinin direkt olarak birey olmadığını, bireyin esasen bir aracı olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda iktidarı, bireyleri ezen ve bölen bir unsur olarak görmemek gerekir. Nitekim beden, hareketlerin, söylemlerin, arzuların, bireyler olarak kodlanması ve temellendirilmesi iktidarın esas etkilerindedir. Çünkü birey iktidarın dışında ve karşısında değildir. Birey bu haliyle bir araçtır; yani iktidar kurduğu birey üzerinden işlemektedir.²⁵ O zaman farklı şekilde ifade etmek gerekirse devlet, yok sayan ve tümünün veya bir grubun çıkarlarını maksimize eden değil; bireyselleştiren, insanları verili tecrübelerin özneleri haline getiren ve kendi empoze ettiği kimliğe bağlayarak denetim altına alan bir iktidardır.²⁶ Bu duruma Foucault kesin bir karşı duruş göstererek şöyle demiştir:²⁷

21 Michel Foucault, *Entelektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar 1*, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, s. 82-84.

22 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 81-83; Oranlı, *a.g.m.*, s. 44-45.

23 Oranlı, *a.g.m.*, s. 44.

24 Ferda Keskin, "Michel Foucault", Ahu Tunçel-Kurtul Gülenç, der., *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2014, s. 748.

25 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 106.

26 Keskin, *a.g.m.*, s. 749.

27 Foucault, *a.g.e.*, 2014a, s. 68.

“Bugünkü hedef belki de ne olduğumuzu keşfretmek değil, olduğumuz şeyi reddetmektir. (...) Günümüzün siyasi, etik, toplumsal ve felsefi sorunu, bireyi devletten ve devletin kurumlarından kurtarmaya çalışmak değil; kendimizi hem devletten hem de devletle ilintili olan bireyselleştirme türünden kurtarmaktır. Yüzyıllardan beri zorla dayatılmakta olan bu tür bireyselliği reddederek yeni öznellik biçimlerine geçerlilik kazandırmak zorundayız.”

Foucault, yukarıda yaptığı bu reddetmeye rağmen; yerine neyin, nasıl konulması gerektiğini muğlak bırakmıştır.

Bir karşı duruşu daha "Biyo-politikanın Doğuşu" derslerinde liberalizm için göstermiştir. Nitekim Foucault, liberalizmin bahsettiği özgürlüğün tamamen aldatıcı olduğunu anlatmaktadır. Liberalizmde özgürlük, verili veya hazır bir şey değildir. Sürekli olarak üretilmesi gereken bir şeydir. Liberalizmin özgürlükle kurduğu bağ, üretken olduğu kadar da yok edicidir. Örneğin serbest piyasa mekanizmasının korunması için başka sınırlar, başka baskılar gerekmektedir. Liberalizmde işgücüne erişimin serbest olabilmesi için işçinin siyasileşmemesi sağlanır. Tekelci piyasanın öne geçilmesi için de anti-tekelci yasalar yapılır. Dolayısıyla liberalizm, özgür olmak değildir; bireyin özgürlüğü için ihtiyacı olanı üretmektir. Yani liberalizmin sunduğu özgürlükler sınırlı ve kontrollüdür.²⁸ Bu kontrol mekanizması, 18. yy'da oluşan Panoptikon olgusunun modernleşen hali olup biyopolitika ile daha da sistematikleşmiştir.

Disiplin, Yönetimsellik ve İktidarın Özne Üzerindeki Etkisi

Özellikle vurgulamak gerekir ki Foucault, iktidarın ne olduğunu değil nasıl ve kime uygulandığını aramaktadır.²⁹ Bu durumu kendisi de 1978 - 1979 yılları arasında verdiği "Biyo-politiğin Doğuşu"

²⁸ Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics Lectures at the College De France 1978-79*, Michel Senellart, ed., Palgrave Macmillan, New York 2008, s. 64-65.

²⁹ Foucault, *a.g.e.*, 2014a, s. 58-69.

derslerinde belirtmiştir. Bu sebeple Foucault, derslerinde yönetim bilincinin aslında kendisini çalışacağını ve yönetim sanatının tarihini izleyeceğini anlatmıştır.³⁰ Böylece metodoloji olarak yeni bir yol açarak iktidar yerine yönetimsellik (governmentality) olgusunu incelemeye başlamıştır.³¹ Foucault'nun düşünce yapısında tek tip bir iktidar yoktur. Onun iktidar tanımını, iki ayrı dönemde incelemek gerekir. Bunun ilki Deliliğin Tarihi (1961) ve Hapishanenin Doğuşu (1975) eserleri arasında geçen süredir.³² Bu süreçte Foucault, iktidarı baskıcı bir yapı olarak nitelendirmektedir. Amacı aslında iktidarın baskıcı mekanizmalarının çözümlenmesidir.³³ Haliyle iktidarın kapatma eylemini de incelemeye alarak Panoptikon tasvirine başvurur. Panoptikon, İngiliz hukukçu Jeremy Bentham'ın 1787-1791 yılları arasında yazdığı mektuplar ve el yazmalarında ortaya çıkmıştır. Basit bir mimari tasarımın ötesinde değildir; ancak 1975'te Foucault'nun yapıyı tekrar ele alışıyla geniş kitlelere ulaşmıştır.³⁴ Tasarıma göre, halka biçimli bir binanın ortasında bir avlu ve kule yer almaktadır. Halka içeriye ve dışarıya bakan odalara bölünür. Bu odalarda kurumun niteliğine göre şahıslar (akıl hastası, suçlu, öğrenci, işçi, yaşlı, vb.) bulundurulabilir. Merkez kulede de bir gözetmen bulunur. Kritik nokta gözetmenin her şeyi görebiliyorken, kimsenin onu göremeyecek şekilde yapılan panjurları olmasındandır. Dolayısıyla binanın "kapatılanları" gözetmeni göremezler. Ayrıca yapı içerisinde hiçbir karanlık nokta yoktur. Böylece sürekli gözetim altında tutulan bir kurum inşa edilmiş olur. Ancak gözetim altında olanlar, ne zaman gözetlendiklerini bile bilmemektedirler. Bu bilinmezlik de kapatılanlara izlenmemekte olsalar bile izleniyor olduklarını hissettirdiğinden, hareketlerini bu duruma göre düzenlemelerine sebep vermektedir.³⁵

30 Foucault, *a.g.e.*, 2008, s. 1-2.

31 Foucault, *a.g.e.*, 2008, s. 12.

32 Michel Foucault'nun kitapları, dersleri, röportajları gibi tüm külliyyatının kronolojik sıralaması için bkz.: Machiel Karskens, "Chronological Bibliography of the Works of Michel Foucault", *Foucault*, <https://foucault.info/s/pdf/foucaultinfobibliography/FOUCAULT.BIB.Feb2018.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.09.2018).

33 Özmakas, *a.g.m.*, s. 57.

34 Jeremy Bentham, *The Panopticon Writing*, Miran Bozovic, ed., Verso, London 1995, s. 1.

35 Michel Foucault, *Büyük Kapatılma: Seçme Yazılar 3*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, s. 224; Michel Foucault, *İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s. 85-86.

Panoptikon tasarımı üzerinden Foucault, 19. yy'ın başından bu yana toplumun içinde yaşadığı yönetim biçimini ve kapitalist tüketim modelini sorgulamıştır. Disiplin ve cezalandırma işleyişinin, bireyin sistemli olarak bağlandıkları kurumlarda olduğunu dile getirmiştir. Birey bir üretim cihazı olan makinede, meslekte, atölyede, fabrikada; bir eğitim aygıtında; bir cezalandırıcı kurumda; tıbbi bir aygıtta yer alarak toplum içerisinde var olmaktadır. Bireyler bu kurumlara bağlanarak belli kurallara uymak zorunda bırakılmaktadırlar. Bu kurumlar disipline etmeleriyle veya cezalandırmalarıyla, sanayi toplumunun veya kapitalist toplumun işleyiş parametrelerinden biri olmuştur. Bahse konu olan süreç insanın bedenini, varlığını ve zamanını işgücüne dönüştürmüştür. Bu dönüşüm ise zorlama aygıtlarıyla mümkün olmaktadır. Bu kapsamda Foucault şunları söylemektedir: “(...) *Bana öyle geliyor ki, insanı kreş ve okuldan alıp kışladan geçirerek, hapishane veya akıl hastanesiyle tehdit ederek–ya fabrikaya gidersen ya da hapishaneye veya tımarhaneye düşersen!–sonunda düşkünler evine götüren bütün bu zorlamalar aynı iktidar sisteminden kaynaklanıyor.*”³⁶

Foucault bu dönemin sanayi toplumuna geçiş süreciyle başladığını öne sürmüştür. Çünkü beden eğitilirse ve şekle sokulursa, yararlı bir üretim gücü haline gelebilir.³⁷ Kapitalizmin etkinliğinin artmasıyla insanların tüketim toplumunda bir nesne haline gelişi, iktidarın nüfus üzerindeki bedensel kontrol etkinliğini arttırmasıyla mümkün olmaktadır.³⁸ Ancak Foucault, günümüzde bazı kurumların bu sert Panoptikon modelini işlevleri aynı kalsa da esneklettiğini belirtmektedir.³⁹ Bu da aslında onun iktidar yorumundaki diğer bir döneme denk gelmektedir.

İncelenmesi gereken ikinci dönem ise Cinselliğin Tarihi (1976) kitabıyla başlar. Bu süreçte artık iktidarın sadece baskıcı, yasaklayıcı bir aygıt olmadığını, birtakım şeyler ürettiğini, haz mekanizmasını tetiklediğini, bilgi oluşturup söylem türettiğini

36 Foucault, *a.g.e.*, 2011b, s. 125-127.

37 Roy Boyne, *Foucault ve Derrida Aklın Öteki Yüzü*, çev. İsmail Yılmaz-Bilge Su, Ankara 2009, s. 162.

38 Foucault, *a.g.e.*, 2013, s. 99; Michel Foucault, *Toplumun Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 251.

39 Foucault, *a.g.e.*, 2011b, s. 126-127.

belirten⁴⁰ Foucault, bu ikinci dönemdeki iktidar anlayışıyla biyopolitikanın yanı sıra, yönetimsellik dediği olguya da daha sistemli bir giriş yapmıştır. Foucault, iktidarın baskı eylemlerinin yanında başka olumlu eylemleri olduğunu da belirtmektedir. İlginçtir ki Foucault, iktidarı sadece olumsuz bir aygıt olarak görmez. Düzeni kurucu ve koruyucu özelliklerinden ötürü gerekli ve yararlı bir konumu olduğunu da belirtir.⁴¹ Bu bakımdan yönetimsellik, iktidarın sadece baskı işlevini değil; üretici yönlerini de ele almaktadır. Yönetimsellik kavramını yönetim sorunsalı açısından inceleyen Foucault, 16. yy'dan itibaren başlayan bir problemi kurgulamak niyetindedir. O, devletin merkeziyetçi hale gelişinin yanında dağılma durumu ve dinî muhalefetten ortaya çıkan ikili bir hareketten bahsederek "Nasıl, kim tarafından, ne ölçüde, hangi amaçlarla, hangi yöntemlerle yönetilmeli?" sorusunu genel bir yönetim sorunsalı olarak ortaya koymuştur.⁴²

Foucault, Machiavelli'den gelen ve özellikle hükümdarlara hitaben yazılan literatürün betimlediği yönetim sanatının temelini Rousseau'da görülen güzel bir alegoriyle anlatmaktadır. Aile içerisinde bir baba nasıl ki hassas bir özveriyle bireyleri, malları, varlıkları (ekonomiyi) yönetiyor ve aile birikimini çoğaltmanın doğru biçimini arıyorsa, bu metinlerde devlet yönetiminde de bu özverinin nasıl olabileceğinin arayışı görülmektedir.⁴³ Yönetim sorunsalının başlıca temalarından biri olarak karşımıza çıkan ekonominin Rousseau'ya dair terimsel açıklaması da Foucault için yol göstermektedir. Ekonomi tüm ailenin ortak refahına yönelik ev işlerinin rasyonel olarak belli kurallar dâhilinde yürütülmesi anlamını taşır.⁴⁴ İnsan doğa durumuna göre birtakım haklarından vazgeçiyor ve bunu yeni bir güce devrediyorsa, bu güç hükümrânın kendisidir. Kişi veya kurum fark etmemek üzere, toplumsallık sürecinde politik bir müktedirden bahsediyorsak, bu hükümrânlık anlamına gelmektedir.⁴⁵ Hükümrânlık da iktidarı vasıtasıyla

40 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 68-69; Özmakas, *a.g.m.*, s. 57.

41 Oranlı, *a.g.m.*, s. 43.

42 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 262-263.

43 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 268.

44 Jean-Jacques Rousseau, *Ekonomi Politik*, çev. İsmet Berkan, İmge Kitabevi, Ankara 2005, s. 7.

45 Kaan Atalay-Ömer Albayrak, "Sözleşme Teorileri", *Cogito*, 70-71, Michel Foucault Özel Sayı, Yaz 2012, s. 107-115.

devleti yönetme eylemini gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla bir devleti yönetmek de bütün devleti kapsayan bir ekonomi kurmak anlamındadır. Böylece yurttaşlar da herkesin serveti ve davranışları da bir gözetime tabi tutulacak, bir aile babasının şahsi evini ve servetini gözetmesi gibi her zaman denetlenecektir.⁴⁶ Ancak aile üzerinden yönetim tasviri, 18. yy'da son bulmaktadır. Bu dönem, tam olarak da Foucault'nun biyopolitika çalışmasını akıl hastanesi, hapisane gibi aygıtlar üzerinden kapatma olgusuyla deneysel bir şekilde gözlediği sürece denk gelmektedir. 18. yy'da yaşanan demografik büyümeyle, yani bir diğer bakış açısı olarak nüfus sorununun ortaya çıkışıyla, yönetim sanatı veya yönetim bilimi, ekonomi düzenini aileninkinden farklı bir işleyişte, her unsuruyla yeniden kurulması gereken bir sürece varmıştır.⁴⁷ Nüfusun yönetilmesi disiplinlerin gelişmesinin zorunluluğunu da arttırmıştır. Foucault'ya göre hükümlerlik, disiplin ve yönetim üçlüsünün esas hedefi nüfus ve temel mekanizması da güvenlik aygıtlarıdır.⁴⁸ Foucault yönetimsellik olarak adlandırdığı olguyu üç maddeyle özetler:⁴⁹

“1.) Hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi politik ve esas teknik araçları güvenlik aygıtları olan bu çok spesifik ama karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlar, prosedürler, analizler ve düşünceler, hesaplar ve taktiklerden oluşan bir bütün.

2.) Bir yanda tüm spesifik yönetim aygıtları dizisinin oluşumu, öte yanda da tüm bir bilgi kompleksinin gelişimiyle sonuçlanan ve yönetim olarak adlandırılabilir bu iktidar türünü uzun bir süre içinde ve tüm Batı'da diğer tüm biçimler üzerinde üstünlük kurmaya götüren eğilim.

3.) On beşinci ve on altıncı yüzyılda idari devlete dönüşmüş olan ortaçağ adalet devletinin yavaş yavaş yönetimselleştiği süreç ya da sürecin sonucu.”

46 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 269.

47 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 277.

48 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 281.

49 Foucault, *a.g.e.*, 2011a, s. 282.

İktidarın söylemsel bir çerçeve noktasından kendini beyan etmesi, zorlayıcı ve baskıcı değil, yönetsel hale gelmesidir. Yönetimsellik, güç ve baskı araçlarına direkt olarak başvurmadan; ancak söylem düzeyinde yer alan tüm ilişkileri kategorize eden ve böylece bireyleri bu söylemlere göre yeniden ifade eden bir idare durumudur.⁵⁰ Yönetim eylemini; disiplin, cezalandırma ve hatta yaşamı sona erdirmeye araçlarını kullanarak nüfus yaşamını ayarlamak olarak açıklayan Foucault için yönetsellik, nüfusu devlet veya egemenin değerlerine yönlendirebilme halidir.⁵¹ Yönetimsellik, iktidarın negatif ve pozitif boyutlarının bir araya geldiği bir yönetim alanı belirlemektedir.⁵² Çünkü toplum yönetmek, yöneticinin isteklerini topluma dikte etmesi değil, baskı ve sürdürülebilirliği çelişki olarak kapsayan ve kendini inşa eden veya değiştiren, çok yönlü bir denge içeren eylemdir.⁵³

Foucault'nun incelemeleri arasında önemli yer tutan diğer bir unsur da disiplin kavramıdır. Disiplin aslında nüfusun yönetilmesi kaygısıyla ortaya çıkan bir yönetim tekniği olmuştur. Dönemsel olarak da biyopolitikadan bir önceki aşamaya denk düşmektedir. Disiplin, bireyleri hem nesne hem de özne ikiliğinde ölçülü ve sürekli olarak üretir. Panoptikon temelli gözetleme aygıtlarını kullanır. Kışla, gözlem ve denetim yeri olarak buna iyi bir örnek olmakla birlikte; kentsel kalkınma, eğitim, medikal hizmetler, suçluların denetim altında tutulması gibi diğer alanlarda da bunun örnekleri görülmektedir.⁵⁴ Ancak disiplin toplumu bireylerin bilinçleri ve bedenlerine tamamen etki etme aşamasına ve bireyleri eylemlerinin bütünlüğüyle koordine etme seviyesine ulaşamamıştır. İktidar tüm biyopolitik mekanizmaları sağladığında ise toplumsal mevcudiyet iktidar tarafından üretilecektir. Söz konusu durumda insan bilincini ve bedenini en uç noktalarına

50 Baştürk, *a.g.m.*, 2013, s. 246.

51 David Roberts, *Global Governance and Biopolitics Regulating Human Security*, Zed Books, London 2010, s. 38.

52 Michael Merlingen, "Foucault and World Politics: Promises and Challenges of Extending Governmentality Theory to the European and Beyond", *Millennium: Journal of International Studies*, 35(1), December 2006, s. 192.

53 Michel Foucault, "About the Beginning of the Hermeneutics of the Self: Two Lectures at Dartmouth", *Political Theory*, 21(2), Mayıs 1993, s. 203-204.

54 Boyne, *a.g.e.*, s. 160-161.

kadar işleyen bir kontrol mekanizması oluşturulmuş olur. Bu, disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçişi ifade etmektedir.⁵⁵

Biyopolitikanın Analizi ve Biyoiktidar Modeli

Foucault'nun çalışmalarında homojen bir biyopolitika tanımı bulunmaz. Thomas Lemke, "Biyopolitika" kitabında, Foucault'nun biyopolitikayı üç ayrı şekilde kullandığını belirtir. Bunlardan ilki, iktidarın yeniden yorumuyla nitelenen politik düşünüş ve pratikteki tarihsel kopuştur. İkincisi, modern ırkçılığın güçlenmesinde biyopolitika mekanizmalarına merkezi bir rol verilmesidir. Sonuncusu da tarihsel olarak bireyin öz yönetiminin ve toplumsal düzenlemenin liberal modellerle ortaya çıkan kuraldışı yönetim sanatına yapılan atıftır.⁵⁶

Foucault, biyopolitikayı 18. yy'ın ortamına bağlamaktadır. Bu dönemde insan bedeni, artık yönetimselliğin öznesi haline gelmiştir. Nüfusun artışı, doğum ve ölüm oranları, sağlık seviyeleri, ortalama yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşulların ehemmiyetinin artması, müdahale ve denetimi gerektirmiştir. Bu denetim ve müdahale nüfusun biyopolitikasıdır.⁵⁷ Artık iktidarın öldürme fonksiyonu yerini, teknolojiyle birlikte yaşamı kuşatma görevine bırakmıştır. İletişim ve enformasyon teknolojilerinin gelişmesi iktidarın gözetleme-izleme imkânlarının artmasına olanak sağlamıştır.⁵⁸ Hızlı bir şekilde farklı disiplinler gelişir ve aynı zamanda doğurganlık, uzun yaşama, kamu sağlığı, konut, göç sorunları ortaya çıkar; yani bedenlerin itaatini ve nüfusların denetimini sağlamak üzere çeşitli ve çok sayıda uygulama ortaya çıkar. Bu biyopolitikanın üzerinde şekillenen biyoiktidar çağının başlangıcıdır.⁵⁹

---

55 Michael Hardt-Antonio Negri, İmparatorluk, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012, s. 45-46.

56 Lemke, *a.g.e.*, s. 54.

57 Foucault, *a.g.e.*, 2013, s. 99.

58 Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, İstanbul 2018, s. 28.

59 Foucault, *a.g.e.*, 2013, s. 99-100.

Foucault, biyoiktidarı kapitalizmin vazgeçilmezi olarak görmüştür. Çünkü biyoiktidar, bedenleri denetimli bir şekilde üretim aygıtına alarak nüfus faaliyetlerinin ekonomik süreçlere göre ayarlayıp teminatı altına alır.⁶⁰ Biyoiktidar, insanın biyolojik yaşamını yeni teknikler ve araçlar kullanarak yöneten mekanizma olup iki şekilde işlemektedir. Birincisi yeni üretim süreçleriyle uyumlu şekilde insanın bedeninin emek gücünü maksimize etmek için kullanılan Foucault'nun bedenin "anatomopolitikası" dediği disiplin mekanizmaları ve ikinci olarak da bu emek gücünü koruyup çoğaltmak üzere insan türüne uygulanan nüfusun biyopolitikası olarak adlandırılan iktidar tekniğidir.⁶¹ Biyoiktidarın kullandığı yöntemler, baskı, hegemonya, ayrımcılık içerse de olumsuz ve sınırlandırıcı olmaz; çünkü bedensel şiddeti reddeder. Neticede kapitalist üretim gereği bireyin biyolojik yaşamı ve sahip olduğu güçleri sınırlamak, ve yok etmek faydalı olmaz; aksine bedeni güçlendirmek, koordine etmek ve denetlemek zorundadır.⁶² Kapitalist sanayi toplumundaki bedensel kontrolün biyopolitikaya ait işlevi bu şekilde yürür. 18. yy'ın sonundan itibaren türeyen yeni biyoiktidar model, negatif ve sınırlayıcı olan ve iktidarın yaşam hakkı üzerinde söz sahibi olmasıyla nitelenen hukuksal – söylemsel eski model yerine, yaşamı destekleyen ve yaşamın ürettiği güçleri kısıtlamaya değil; arttırmaya yönelik pozitif bir iktidar biçimi olmuştur. Biyoiktidarın yaşama müdahalesi bedenin anatomopolitiği ve nüfusun biyopolitiği mekanizmalarıyla gerçekleşmektedir.⁶³ Disiplinci iktidar anatomopolitik mekanizmasıyla bireyin bedenini kontrol sürecinde eğitir, geliştirir, verimli ve uysal hale getirir. Yani bir anlamda ekonomik verimini artırır.⁶⁴ Tekil olarak değil de tümünden düzenlemeleri gerektiren nüfus ise nüfusun biyopolitikalarının ana konusudur.

Böylelikle Foucault, biyopolitik ve anatomopolitik biyoiktidarın gelişimiyle birlikte normların değer kazandığını hukuk sisteminin değer kaybettiğini belirtir. Bahse konu olan sistemde silah

60 Aynı yer.

61 Keskin, *a.g.m.*, s. 746.

62 Aynı yer.

63 Ferda Keskin, der, "Özne ve İktidar", *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s. 16.

64 Foucault, *a.g.e.*, 2014a, s. 152-161; Keskin, *a.g.m.*, s. 16-17.

gerekmektedir. Bunun nihai tehdidi ise ölümdür. Ancak yaşamın sorumluluğunu görev edinen iktidar, düzen sağlayıcı ve düzeltici mekanizmalara gereksinim duymaktadır. Artık yaptırım olarak ölümü öne sürmektense, teşvik olarak değer ve yararlılık alanında yaşam dağıtmaya geçiş yaşanır. Bu iktidar, normlar etrafında dağıtım yapar ve yaşamı merkez alan bir iktidar teknolojisinin tarihsel sonucu olarak normalleştirici toplum ortaya çıkar.⁶⁵ Görüldüğü üzere, Foucault'nun biyopolitika kavramı, baskı ve disiplin aygıtlarının 18. yy'daki teknolojik dönüşümleriyle ve nüfusun da artık önemli hatta başat bir parametre olmasıyla, insan bedenini sanayi toplumunda sınırlamadan kontrol edebilmenin tanımıdır. Foucault bu kavramla birlikte tartıştığı, iktidar, özne, nüfus, hakikat ve yönetimsellik olgularını tek bir elekten geçirmiş ve iktidarın nüfus üzerindeki yönetimsellik aracını analiz etmiştir. Biyopolitikleşen iktidarı da biyoiktidar olarak nitelendirmiştir. Önemli olan nokta, biyopolitikanın eski disiplinci iktidar modeline göre baskıcı ve sınırlandırıcı olmayışıdır. Bedenin kontrolü, bedenin ihtiyaçlarının karşılanmasını da gerektirdiğinden üretici ve geliştirici mekanizmalar da biyopolitikanın bir parçasıdır. Bu nedenle de insanın temel biyolojik özellikleri, iktidarın nesnesi haline gelmektedir.⁶⁶

Ne var ki Foucault, insan bedenini yaşatma üzerinden şekillenen biyopolitikanın, ırkçı düşünce yapısında, ölüm ve öldürme eylemlerini de kullanabildiğini belirtmektedir. Ona göre, ırkçılığı devletin alanına sokan, biyoiktidarın ortaya çıkışıdır.⁶⁷ Irkçılık, iktidarın denetimindeki yaşam alanında kopukluk oluşturma aracı olup yaşaması gerekenle ölmesi gereken arasındaki ayrımdır. İnsan türünün biyolojik olarak devamlılığı sürecinde ırkların ortaya çıkışı, ayrışması, ast-üst ilişkisi, bazılarının yüksek bazılarının aşağı olarak tanımlanması, bu biyolojik alanı bölmenin yöntemidir. Böylece nüfus içerisindeki toplulukları ileri veya geri konumlandırmak daha mümkün hale gelmektedir. Nüfusu bu anlayışla, ırklar karışımı olarak ya da ırklardan oluşan alt

---

65 Foucault, *a.g.e.*, 2013, s. 102-103.

66 Zeynep Gambetti, "İktidarın Dönüşen Çehresi: Neoliberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, Mart 2009, s. 153.

67 Foucault, *a.g.e.*, 2002, s. 260.

gruplar olarak tasvir etmek, onu alt bölümlere ayırma imkânı sağlayacağından ırkçılık, biyoiktidarın ilgilendiği biyolojik devamlılığa kesitler koyarak parçalama işlevi görmektedir.⁶⁸ Irkçılığın biyoiktidar üzerinden bir diğer işlevi ise kurduğu meşruiyet ve normalleştirme ilişkisidir. Irkçılık, biyoiktidarın kullanılmasıyla, "yaşamak istiyorsan, ötekinin ölmesi gerekir" anlayışını uygulamaya koyar. Buradaki meşruiyeti, biyolojik türden bir ilişkiyle sağlar: "Aşağı türler yok olma eğiliminde oldukça, anormal insanlar ortadan kaldırıldıkça ben -birey olarak değil tür olarak- daha çok yaşarım, daha güçlü olurum, daha sağlıklı olurum, daha çok çoğalabilirim."⁶⁹ Yani ırkçı mekanizma biyopolitikadaki yaşatma ve yaşamı geliştirme perspektifini, öznel bir kötü veya aşağı nitelendirmesiyle değerlendirdiği elemenin sonucunda, kalanların daha iyiye yönelmesine bağlamaktadır. Böylelikle devlet, biyoiktidar üzerinden işlediği andan itibaren, öldürücü işlevini ırkçılıkla sağlayabilmektedir.⁷⁰ Bu da biyopolitikanın, Foucault'nun olumlulaştırdığı yaşatıcı-geliştirici kullanımdan farklı olarak öldürücü-ayırıştırıcı bir kullanım türü olmaktadır.

Sonuç

Terim itibariyle kendi üretimi olmasa da sistematik hale getirilmesi konusunda, biyopolitika kavramını derinleştiren yegâne isim Michel Foucault'dur. Tıpkı savunduğu değişimci metodu gibi, kavramı tek tipleştirerek sabitleştirmek yerine, her geçen gün üzerinde tartışarak geliştirmeye çalışmıştır. Bu tabii, Foucault için de birkaç anlamlı biyopolitika olgusunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Biyopolitika genel itibariyle insan yaşamını ve bedenini ilgilendiren ve düzenleyen tüm fiillerin bileşkesidir. Şu benzetme güzeldir: "Biyopolitika bir fakülteyse; toplum, beden ve ruh mühendislikleri, onun anabilim dallarıdır."⁷¹ Biyopolitikanın tabii ki en önemli olgusu yaşam ve ölümdür. İnsan doğan, yaşamı sürecinde zevk alabilen, acı çekebilen ve nihai

68 Foucault, *a.g.e.*, 2002, s. 260-261.

69 Foucault, *a.g.e.*, 2002, s. 261.

70 Foucault, *a.g.e.*, 2002, s. 262.

71 Levent Şentürk, *Mimarlığın Biyo-Politika Sözlüğü*, Altıkkırkbeş Yayınları, İstanbul 2013, s. 21.

olarak ölen bir varlıktır. Dolayısıyla yaşamı birtakım kurallara bağılıdır. Bilgiye sahip olabilmek, yiyeceğe sahip olabilmek, çevresel faktörlerden korunabilmek için barınacak bir yere sahip olabilmek, insanın kendi yaşamını sürdürebilmesi için gerekli şeylerdir. Haliyle bu ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların sağlanabilmesi, toplum içerisinde yaşayan insanı bir takım itaat mekanizmalarına dâhil etmektedir. İnsan, toplumla ve/veya iktidarla uyumlu olduğu sürece çeşitli özgürlüklere de sahip olabilmektedir. Aksi takdirde akıl hastanesi veya hapisane mekanizmalarında yer alarak ötekileştirilir ve dışlanır. Demek ki topluma veya iktidara özgü, zorunlulukların normlaştırılması, bireye normallikler ve anormallikler yükleyecektir. İlk insanların çıplak olarak dolaşması doğa durumunda gayet olağan bir durumken; günümüzde sokakta böyle bir harekette bulunmak, deliliğe ya da bir tür negatif eyleme işaret eder. O zaman doğa halindeki çıplak insan, artık toplumsal düzende çıplak olmamalıdır; yoksa dışlanacaktır. Aynı şekilde suç olgusu üzerinden kabul edilen yasa(k)lar, suçlu ve suçsuz ayrımını da doğallaştırmaktadır. İnsanın yiyeceksiz yaşayamayacağı somut bir gerçek olmasına rağmen aklıktan ölecek olsa bile para vermeden yemek edinmesi istisnai durumlar haricinde suçtur. Hatta sonu hapisaneyle neticelenebilmektedir. O halde yemek yiyebilmek serbesttir; ancak birtakım şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar sağlanmazsa, bireyin suçlu kategorisine alınıp toplumdan ayrıştirılarak ıslah edilmesi gerekir.

Tüm bu mekanizmalar ve çeşitli normlar üzerinden yapılan faaliyetler, kapatılma olgusu olup biyopolitikanın ilk aşamasıdır. Yönetimsellik, iktidarın bu varlığı üzerinden yürütülür. Bedene hükmeden iktidar, yaşama, bireye ve dolayısıyla topluma hükmeder. Bunu Foucault, mikro düzeyde Panoptikon tasviriyle hapisane örneğini vererek açıklamıştır. Bu bağlamda Foucault, ne zaman izlendiklerini bilmeyen mahkûmların her zaman izleniyormuş gibi hareket ettiklerini belirtir. Ancak biyopolitika, sadece böyle bir negatiflik içermemektedir Foucault'nun anlatımında biyopolitika, bedenleri disipline etme eylemi içerisinde haz ve bilgi de üretir. Aslında biyopolitikanın meşruiyet kazanması da böyle bir süreçtir. Özellikle teknoloji ve tıp disiplininin gelişmesiyle birlikte, biyopolitika daha da önemli bir hale gelmiş ve hayatın

içerisine girmiştir. Suçun önlenmesi üzerine yapılan kameralar artık neredeyse her yerdedir. İnternet her yerdedir. En başta söylenen kendini somut olarak yine doğrular. Neticede iktidar her yerdedir. Haliyle bedenler tüm bu yasallık mekanizmasına itaat etmektedirler. Nüfus ve toplum üzerinden yapılan politikalar da biyopolitikanın konusuna girmektedir. Örneğin Çin'de 1979'dan 2016'ya kadar uygulanan ikinci çocuğa sahip olabilmeyi engelleyen tek çocuk politikası gibi uygulamaların varlığı, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik parametreler dâhilinde ülke nüfuslarını şekillendirmekten ibaret olduğu için biyopolitika alanına girmektedir.⁷² Biyopolitik aygıtların günümüzde sadece iç politika unsuru olarak değil; aynı zamanda dış politika ve uluslararası politika unsurları olarak kullanılarak kimlik dönüşümleri sağladığı da görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Karadeniz bölgelerinde liberal değerler ve Batı tarzı yaşam kültürünü oturtmaya çalışması,⁷³ uluslararası arenada biyopolitikanın kullanımına örnek olmaktadır.

Foucault'nun mutlak bilgiyi elinde tutanın, iktidarı da elinde tutacağını belirtmesi gibi, biyopolitiği de bu mutlak bilgi perspektifinden ele almak gerekmektedir. Nüfus da böyle bir bilgi türüdür. Ayrıca popüler kültür öğeleri de biyopolitikayı, sadece iktidarlar bazında değil; uluslararası şirketler veya markaların kullanımı için de mümkün hale getirmektedir. Örneğin fast-food denilen hızlı tüketim yiyecekleri, tüm dünyada büyük çapta bir rağbet görmektedir. Fast-food ile hızlı ve lezzetli bir yemek yiyebilmek mümkünleşmişse de bu yiyeceklerin sağlığa yararları ve zararları büyük bir tartışma konusudur. Sinema ve modanın⁷⁴ da etkileriyle toplum içerisindeki bireye "güzel" veya "cazip" olmanın algısı verilmekte bedenler tek bir şekle yönlendirilebilmektedir. Aşırı fast-food tüketimiyle bedensel deformasyona uğrayan birey, özel diyetlerle veya diyetisyenlerle, hatta estetik operasyonlarla,

72 Bu yasa nüfusun yaşlılık oranını arttırdığı için, 2016'da iki çocuk olarak değiştirilmiştir ancak 2020 yılında tamamen kaldırılması beklenmektedir. "Çin'in İki Çocuk Sahibi Olma Politikası Tarihe Karışıyor", *Sputnik News*, <https://tr.sputniknews.com/asya/201808281034927090-cin-politika-nufus/>, (Erişim Tarihi: 15.09.2018).

73 Mehmet Seyfettin Erol-Sertif Demir, "Amerika'nın Karadeniz Politikasını Yeniden Değerlendirmek", *Gazi Akademik Bakış*, 6(11), Kış 2012, s. 21.

74 Kalan, a.g.m., s. 150-152.

tekrar zayıf ve olması gerektiği vurgulanan güzel haline döndürölmektedir. Toplum içerisinde üretilen iyi, kötü, güzel, çirkin, olumlu, olumsuz, başarılı, başarısız gibi onlarca söylemsel nitelendirmeyle aslında kategorisel normlar oluşturulmaktadır. Bu normları kimi zaman bizzat üreten kimi zaman da kullanan biyopolitik iktidar (biyoiktidar), normlar üzerinden bedenleri ve tabii ki bilinçleri teşviksel algılarla (iyi bir eğitim, iyi bir diploma, iyi bir kariyer, iyi bir evlilik, iyi bir emeklilik, vb.) kontrol altında tutulabilmektedir. Bunların hepsi belirli bir mutluluk/haz seviyesinde olabilmek içindir. Tüm bu kodlamalar da aslında toplumun ve/veya biyoiktidarın belirlenen normları üzerinden seyretmektedir. Dolayısıyla normlardan beslenen iktidar, bireyi de normlara uyumlu hale getirerek destekler ve kaynağını bu bireysellikten kazanır. Sürekli olarak da normları, insan yaşamı üzerinden meşru hale getirir. Böylelikle biyopolitikayı yaşamın her anına indirgeyerek en aykırısı bile sistem içerisinde yaşamaya gönüllü veya mecbur hale gelmiş bireyler oluşturmuş olur. Bunların hepsi biyopolitiğin alt kategorileridir.

Biyopolitika kavramına beden bütönlüğünü temel alıyor olmasından ve klasik politik teörinin zaten yaşamı düzenlemekten ibaret olmasından dolayı eleştiriler de gelmektedir. Bu eleştirilerden bazıları biyopolitikayı sınırlı görmekte, bazıları da biyopolitikanın yeni bir şey gibi üretilen ama aslında var olan bir durum olduğunu söylemektedir.⁷⁵ Önceden de belirtildiği gibi, Foucault'nun yeni teoriler üretmek gibi bir kaygısı olmamıştır. Zaten kendisi de düşüncelerinin sürekli değişebildiğini ve değişebileceğini söylediğinden bir olgu veya eylemi kalıplaştırıp durdurmak istememektedir. Bu haliyle baktığımızda, Foucault'nun biyopolitika kavramını üretip, önemli bir siyaset teorisi ortaya sürmek gibi bir niyeti de yoktur. Kaldı ki zaten biyopolitika terimini kullanan ilk kişi de o değildir. Ancak söz konusu kavramı sistemli bir biçimde kullanan ilk kişi odur. Ne var ki kendisi de kavramı sürekli geliştirmiş ve tartışmıştır. Yapmak istediği, var olan bir eylemi tarihselcilikten faydalanarak analiz edip aşamalar geçirdikten sonra; yani eylem üzerindeki fikirlerini olgunlaştırdıktan sonra, eyleme bir betimleme yapıp tartışmaktır.

75 Lemke, *a.g.e.*, s. 123-126.

Sonuç itibarıyla biyopolitika, ne Foucault'nun icat ettiği bir şeydir, ne de onun ürettiği bir sistemdir. 17. yy'dan beri gelen devlet gücünün yönetim aygıtıdır.⁷⁶ Dolayısıyla değişim geçiren biyopolitika, izleyen, takip eden ve kontrol eden bir perspektiften anlatılsa da varlığı aslında liberal normlar içerisinde oluşturulan ve hakikat siyasetiyle desteklenerek yaşamın her anına sirayet eden bir politikalar bütünüdür. Foucault siyaset teorisine bu perspektifi sunarak katkıda bulunmuştur. Teknolojinin artan bir ivmeyle gelişeceği düşünüldüğünde, biyopolitika her daim siyaset teorisine konu olacaktır. Bu nedenle de Foucault halen hayatta olsaydı, günümüzün iletişim teknolojisine bağlı olan akıllı telefonlar, bilgisayarlar, internet teknolojisi ve sosyal medya olgularını biyopolitiğin olmazsa olmaz araçları arasına katabilir ve tüm bu kanalların biyopolitik mekanizmalara veri akışını artırarak biyoiktidarın her geçen gün büyümesine sebep olduğunu, bedeni ve bilinci çevreleyerek biyoiktidarı daha da önemli hale geldiğini belirtebilirdi.

---

76 Michel Foucault, *Security, Territory, Population (Lectures At The College De France, 1977-78)*, Palgrave Macmillan, New York 2009, s. 367.

Kaynakça

“Çin’in İki Çocuk Sahibi Olma Politikası Tarihe Karışıyor”, *Sputnik News*, <https://tr.sputniknews.com/asya/201808281034927090-cin-politika-nufus/>, (Erişim Tarihi: 15.09.2018).

ATALAY, Kaan-Ömer Albayrak, “Sözleşme Teorileri”, *Cogito*, 70-71, Michel Foucault Özel Sayı, Yaz 2012, s. 106-138.

BAŞTÜRK, Efe, “Bir Kavram İki Düşünce: Foucault’dan Agamben’e Biyopolitikanın Dönüşümü”, *Alternatif Politika*, 5(3) Aralık 2013, s. 242-265.

BAŞTÜRK, Efe, “Biyopolitika ve Savaşım: Foucault ve Agamben Arasındaki Ayrımın Kavramsal İçeriği”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), Eylül 2017, s. 1-23.

BAŞTÜRK, Efe, “Michel Foucault’da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, Güz 2012, s. 65-78.

BENTHAM, Jeremy, *The Panopticon Writing*, Miran Bozovic, ed., Verso, London 1995.

BOYNE, Roy, *Foucault ve Derrida Aklın Öteki Yüzü*, çev. İsmail Yılmaz-Bilge Su, Ankara 2009.

DUVERGER, Maurice, *Politikaya Giriş*, çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 1984.

EKŞİ, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, İstanbul 2018.

EROL, Mehmet Seyfettin-Sertif DEMİR, “Amerika’nın Karadeniz Politikasını Yeniden Değerlendirmek”, *Gazi Akademik Bakış*, 6(11), Kış 2012, s. 17-33.

ESPOSITO, Roberto, *Bios: Biopolitics and Philosophy*, çev. Timothy Campbell, University of Minnesota Press, Minneapolis 2008.

FOUCAULT, Michel, “About the Beginning of the Hermeneutics of the Self: Two Lectures at Dartmouth”, *Political Theory*, 21(2), Mayıs 1993, s. 198-227.

FOUCAULT, Michel, *Büyük Kapatılma: Seçme Yazılar 3*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011b.

FOUCAULT, Michel, *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.

FOUCAULT, Michel, *Entelektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar 1*, çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011a.

FOUCAULT, Michel, *İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014b.

FOUCAULT, Michel, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014a.

FOUCAULT, Michel, *Power*, çev. Robert Hurley-James D. Faubion, ed., The New Press, New York 2001.

FOUCAULT, Michel, *Security, Territory, Population Lectures at the College De France, 1977-78*, Palgrave Macmillan, New York 2009.

FOUCAULT, Michel, *The Birth of Biopolitics Lectures at the College De France 1978-79*, Michel Senellart, ed., Palgrave Macmillan, New York 2008.

FOUCAULT, Michel, *Toplumu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

GAMBETTİ, Zeynep, "İktidarın Dönüşen Çehresi: Neoliberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, Mart 2009, s. 145-166.

HARDT, Michael-Antonio Negri, *İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.

KALAN, Özlem, "Foucault'un Biyopolitika Kavramı Bağlamında Moda ve Beden: Vouge Dergisi Üzerinden Bir Söylem Analizi", *Selçuk İletişim*, 8(3), Temmuz 2014, s. 140-162.

KAPANİ, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2003.

KARSKENS, Machiel, "Chronological Bibliography of the Works of Michel Foucault", <https://foucault.info/s/pdf/foucaultinfobibliography/FOUCAULT.BIB.Feb2018.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.09.2018).

KESKİN, Ferda, “Michel Foucault”, Ahu Tunçel-Kurtul Gülenç, der., *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon’dan Zizek’e*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2014, s. 736-753.

KESKİN, Ferda, “Özne ve İktidar”, der., Ferda Keskin, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s. 11-24.

KIŞLALI, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2014.

LEMKE, Thomas, *Biyopolitika*, çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

MERLINGEN, Michael, “Foucault and World Politics: Promises and Challenges of Extending Governmentality Theory to the European and Beyond”, *Millennium: Journal of International Studies*, 35(1), December 2006, s. 181-196.

MINOGUE, Kenneth, *Politics A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2000.

ORANLI, İmge, “Biyo-Politikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştirisi”, *Cogito*, 70-71, Michel Foucault Özel Sayı, Yaz 2012, s. 39-51.

ÖZMAKAS, Utku, “Foucault: İktidardan Biyoiktidara”, *Cogito*, 70-71, Michel Foucault Özel Sayı, Yaz 2012, s. 53-81.

ROBERTS, David, *Global Governance and Biopolitics Regulating Human Security*, Zed Books, London 2010.

ROUSSEAU, Jean-Jacques, *Ekonomi Politik*, çev. İsmet Berkan, İmge Kitabevi, Ankara 2005.

ŞENTÜRK, Levent, *Mimarlığın Biyo-Politika Sözlüğü*, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul 2013.

VERGİN, Nur, *Siyasetin Sosyolojisi (Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar)*, Doğan Kitap, İstanbul 2014.

Structured Abstract

Political scientist and theorist Michel Foucault studied power in his works, however, he didn't try to assert the meaning of power. Instead, he tried to find how power is implemented to society and individual. For Foucault, power is already everywhere. The relation between subject and power, with the governance problematic, are the important issues to seek for. He was trying to find out how power applies to society and the individual.

Power categorizes the individual, ties him/her to its identity, and imposes an essential law of truth, interfering in his/her daily life, thus making the individual a subject. The subjugated individual becomes subject, whether through control and dependence or through conscience and self-knowledge. In other words, he uses "subject" to describe a managed and controlled individual. In this case, he mentions that the relation between the power and the subject cannot be broken. For him, it is insufficient to see power as a structure which takes control of the subject in several areas within institutional ties because it is an institution that affects the flow of routine life, the mind of the subject and its actions.

Foucault, who examined the objectification and subjectification of the individual, had to examine the power and observed the effect of the power on the subject and the body. Power relations; economic data, information bonds and sexuality cannot be considered outside. All these devices are a process in which the power objectizes the subject. It is not wrong to think that Foucault constructs the power and the subject from the liberal modern state that supports individualization of the subjects.

Foucault, who also included a critique of liberalism in his writings, reacts to the fact that the citizens of the state claiming that they have been liberalized, are actually objects that feed power. With the works, *The Birth of the Clinic* and *The Birth of Prison*, he begins to examine the state's monitoring devices. In this process, he refers to the concept of discipline. By explaining the means of confinement through an architectural design, Panopticon, he

attempts to explain the administration of power over the body of the individual.

Panopticon is a design in which people who are held in it will not be able to know when they are being watched but will feel that they are being watched always. For the observer, there aren't any blind spot, but it's not possible to see the observer from the spot of any person. The individual is disciplined in these devices. Biopolitics is emerging at this point.

Foucault in the History of Sexuality begins to construct biopolitics and biopower. Although he does not use a clear distinction between the two concepts, biopower is a government characterized by the use of power by biopolitical mechanisms. However, the term biopolitics was used to express an organic state in the 1920s long before Foucault. Foucault reconsiders the concept and defines that it is a device that has been started to be used by the power especially for the manage and control of the population with the 18th century. Before this age, the disciplinary power passes through the process of auditing the individuals using the system of punishment, while the industrial revolution and the state model, which are shaped together with liberalism in the 18th century, aside from the killing tool, apply to the functions of survival and development. The biopolitical liberal state, that is biopower, should not kill or restrict; because the human body is a profit-making element in the liberal economic system, it must be maintained and developed. All these mechanisms and activities carried out on some norms are the first stage of biopolitics. It is a conceptualized form of management which started in the transition period from an agricultural society to an industrial society. Governmentality is executed by this form of power. The power, who is ruling body, dominates life, the individual, and therefore the society. Foucault explained the example of prison with a depiction of Panopticon at the micro level and states that prisoners who do not know when they are being watched act as if they were always being watched.

However, biopolitics does not only contain such a negativity in Foucault's thoughts. Biopolitics also produces pleasure and

knowledge in disciplining the bodies. In fact, the legitimacy of biopolitics is such a process. Especially with the development of technology and medical discipline, biopolitics has become more important and entered into life. In other words, although it is explained from a changing, biopolitical, follow-up, and controlling perspective, it is a whole of policies that are created in liberal norms and supported by the politics of truth. The politics of truth and truth are another phenomenon in governmentality, but it should be noted that the production of discourse on the politics of truth in the relations of power is an important legitimacy relation in the relation of the subject and power. In other words, the truth has a reciprocal link with the power systems that constitute and support it and the effects of power that it creates and disseminates itself. This is a regime of truth. The politics of truth is the political creation of truth by power structures through discourses. The discourse of truth is necessary to reproduce existing power ties and power generation practices.

Altuğ KOÇ

It is understood that Foucault uses power, society, individual, subject, governmentality, truth, discipline and Panopticon to formulate biopolitics concept. Therefore, the aim of this study is to analyse Foucault's biopolitics concept with the bricks which it needs. In future, it seems, biopolitics will always be the subject of political theory, given that technology will evolve with increasing momentum. With smartphones, computers, Internet and social media, which are connected to today's communication technology, can be useful as tools of biopolitics by encircling the body and consciousness with the data flow. Thus, biopower may increase its importance every day.